

kultúrát társadalmi irrelevanciába szorító voltát elemző és a "diszciplináris gettók"-ból való kitörést, igazi posztmodern szellemű interferenciát sürgető megszívlelendő gondolataival zárul.

A The Anti-Aesthetic egyedülálló kísérlet a posztmodern általános kulturális jelenségként való megragadására, és a legkülönbözőbb területeken tapasztalható megnyilvánulások egy kötetben való felmérésére, értékelésére. A fejezetekben tapasztalható közelítésmódok eltérő volta ellenére rendkívül tanulságos könyv. Amerikai fogadtatása, kelendőse is ezt bizonyítja. Nem véletlenül áll a jelen sorok írásakor harmadik utánnomás előtt.

Abádi Nagy Zoltán

Martin Pops: Home Remedies. Amherst, 1984. The University of Massachusetts Press, 147.

Köztudott dolog, hogy az irodalmi-művészeti mozgalmak többnyire folyóiratok köré szerveződnek. Az amerikai posztmodernizmus hívei legalábbis részben a Salmagundi lapjain közlik elméleti igényű cikkeiket. E negyedévenként megjelenő folyóirat szerzői többségükben a középnemzedékhez tartoznak. Robert Boyers is ezt a korosztályt képviseli, aki korábbi tanítványával és jelenlegi feleségével, Peggyvel együtt a New York állambeli Skidmore Collegeban végzi a szerkesztői munkálatokat. Érdeklődésük rendkívül széles körű, a különböző művészeteket és társadalomtudományokat egyaránt felöleli, s ennek köszönhető, hogy a két évtizede létező Salmagundi az Egyesült Államok legérdekesebb folyóiratai közé tartozik.

Martin Pops egyike az állandó munkatársaknak. Korábban Melville-ről és Vermeerről jelentetett meg könyvet, e harmadik kötetében pedig jórészt olyan esszék olvashatók, amelyek eredeti formájukban a Salmagundi számára készültek. A könyv kétszeresen is a posztmodern irányzat vonzáskörébe tartozik: egyfelől a benne található írások többsége ezzel a mozgalommal foglalkozik, másrészt Martin Pops maga is a posztmodern esszéírás jellegzetes képviselője.

Más szerzőkhöz hasonlóan, ő is a transzcendencia élményének elvesztésével magyarázza a posztmodern kultúra létrejöttét. Közvetlen elődként Duchamp-t említi, aki az Újvilághoz vonzódott olyan korban, amikor az amerikai születésű Henry James angol állampolgár lett, mert hiányolta a hagyományt szülőhazájában. A posztmodern kultúra szervesen összefügg Amerika történetével.

Miben áll ennek az irányzatnak a lényege? Martin Pops két tényezőre összpontosítja a figyelmét. A primitív, a gyerekes kultuszát arra a fölismerésre vezeti vissza, hogy a civilizáció csupán elrejt, álcázza, de nem szünteti meg az ember történelem előtti lényegét. A műalkotás történeti meghatározása is hitelét veszíti, ha egyszer elfogadtuk ezt a föltevést. Megszűnik az ellentét művész és nem-művész, műalkotás és élet között. A posztmodern koreográfus az utcára viszi a táncosokat, az életben rejlő táncot igyekszik fölmutatni, s képzetlen embereket táncoltat. Ha a klasszicisták a festészetben s a romantikusok a zenében, akkor a posztmodern mozgalom, a "performance" és a "happening" hívei a táncban keresik a művészet lényegét. Charles Olson, a posztmodern költészet kezdeményezője Mjaszin táncegyüttesében is részt vett, s az irányzat lényegét talán Merce Cunningham elveiben kereshetjük, aki a klasszikus balettel ellentétben nem előregyártott elemekkel dolgozik, de előadás közben alakítja ki táncosainak mozdulatait.

Minden folyamat a nagyobb rendezettség állapotából a kisebb rendezettség állapotához vezet. Az entrópiának ez a törvénye — melyre Pynchon is célzott hasonló című korai novellájában — szemléltetést állandó hivatkozási alap a posztmodern művészek számára. Martin Pops is ezért foglalkozik hosszabb írásban az örökmozgó szerkezettel, mely nyilvánvalóan azért érdekli az embert, mert le szeretné küzdeni az entrópia törvényét, és ugyanez indokolja, hogy esszéit ír az energiavesztésről "The Metamorphosis of Shit" címmel. A művészek sokáig hátat fordítottak az entrópia törvényének. A posztmodern mozgalom hívei úgy látják, hogy ez végzetes hiba volt, hiszen tudomásul kell venni a létezőt.

A XX. század alkotói a műalkotás fogalmának a kiterjesztésére törekedtek. Marinetti az Uffizibe szeretne volna bevezetni az Arnót, s ez a szándéka mélyebb értelmű, azt a fölismerést fejezi ki, hogy a múzeum elszakítja eredeti összefüggésrendszerétől s ezáltal meghamisítja a műalkotást. Martin Pops szerint a posztmodern kultúra arra emlékeztet, hogy az avantgárd jelentős meglátásai sokszor hatástalanok maradtak. A múzeumok mesterséges rendet kényszerítenek a műalkotásokra, iskolákba skatulyáznak, s így könnyen elsikkad az olyan alkotó, akire egyetlen címkét sem lehet illeszteni. Giorgio Morandi alig ismerik, mert nem volt futurista, expresszionista vagy szürrealista, pedig elképzelhető, hogy jobb festő volt, mint Boccioni, Modigliani vagy de Chirico. A posztmodern eszmény a legkülönbözőbb stílusú műalkotások szabad kölcsönhatását igényli — vagyis inkább megfelel neki a Frick-gyűjtemény, ahol Rembrandt Turner-rel, Vermeer Renoirral társalkodik, mint a Metropolitan múzeum, ahol a képek egymásutánja szigorú korlátok közé szorítja a nézőt.

Összeragasztás ("collage") és szövegközöttiség ("intertextuality"). Ez a két szó jelzi azt az eszményt, mely a posztmodern alkotásra és befogadásra egyaránt jellemző. Az a gondolat is benne rejlik ebben az eszményben, hogy nincs lényeges különbség elsődleges és másodlagos irodalom között. Martin Pops "Action Criticism" névvel illeti a maga tevékenységét. Sosem előzőleg kialakított gondolatmenet utólagos megfogalmazására törekszik. Az alkotás folyamata teljes egészében benne foglaltatik írásaiban, akár az "Action Painting" esetében. A posztmodern kritikus útvesztőnek tekinti a műalkotást, és arról akar számot adni, miként járja be ennek az útvesztőnek a tekervényeit. Más szóval: nem tanulmányt ír, de esszét, mert számára ez az egyedül lehetséges értekező műfaj.

Szegedy-Maszák Mihály

Manfred Pütz and Peter Freese, eds: Postmodernism in American Literature. A Critical Anthology. Darmstadt, 1984. Thesen Verlag, 238.

Tanulmánykötetet nem könnyű ismertetni. Bármely könyvben fölvetett kérdések új egymásutánba rendeződnek át az olvasó tudatában, ám az ilyen átalakulás könnyen meghamisíthatja a gondolatmenet irányát, különösen ha több, sőt egymástól szemléletben, módszerben, ízlésben és nyelvben lényegesen különböző szerző munkájáról van szó. Csakis kényszerű megoldásként ajánlkozik ilyenkor a gyalogjáró módszer, az egyes tanulmányok szolgálai sorrávétele, az ismertető esetleges önálló mondanivalójának föláldozásával. Ezúttal mégis ehhez a módhoz folyamodom, kizárólag azért, mert e kötet tulajdonképpen forráskiadvány, szerkesztői elsőként tesznek kísérletet arra, hogy összegyűjtsék a posztmodernizmusnak nevezett amerikai irányzatra vonatkozó legjelentősebb angol s német nyelvű írásokat.

Honnét az elnevezés és mi a jelentése? Michael Kohler németül írott tudománytörténeti dolgozata inkább csak tényeket rögzít, anélkül, hogy önálló véleményt juttatna kifejezésre. A posztmodern szakkifejezést legkorábban spanyol nyelvterületen használták, de aligha valószínű, hogy a történész Toynbee vagy utóbb a költő Charles Olson tudott volna erről, amikor — egymástól valószínűleg függetlenül — bevezette ezt az elnevezést az angol nyelvű értekező prózába. Kezdetből fogva bizonytalanság vette körül a szó jelentését, s ez föltehetően azzal magyarázható, hogy maga a "modern" megjelölés is kétértelmű, "általában a romantika utáni szépirodalmat (Dichtung).